

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֵמְדָּה יָמִימָה

HEMDAT YAMIM

חֻקַּת תְּשַׁע"א

פְּרֻשַׁת שְׁבוּעַ

יעקב ועשו אחים?

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

יחסי יעקב ועשו היוו מאז ומעולם סמל למתח בין אחים. בהמשך, הפכה איבתם של האדומים לעם ישראל, לדוגמא ומשל לאיבת עולם. גאולתם של ישראל הותנתה כביכול בשפיטת האדומים בחומרה. גם בזמירות השבת נמצא הד לדברי התורה והנביאים: "דרך פורה בתוך בצרה... נתוף צרי באף ובעברה" (דְרֹר יִקְרָא - דוּנֵשׁ בֶּן לְבָרֵט).

בשבת הקרובה נקרא אודות המפגש הראשון בין עם ישראל שיצא ממצרים ובין בניו של עשיו, יושבי ארץ אדום-הר שיעיר. משה רבנו פונה אל מלך אדום תוך הזכרת הקשרים המשפחתיים בין האחים התאומים:

"וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקֶּדֶשׁ אֶל מֶלֶךְ אֲדָוִם כֹּה אָמַר אַחִיךָ יִשְׂרָאֵל אָתָּה יָדַעְתָּ אֶת כָּל הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מִצְּאָתָנוּ: ... וְעַבְרָה נָא בְּאַרְצְךָ לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶךָ וּבְכַרְם וְלֹא נִשְׁתָּה מִי בְּאֶרְצְךָ הַמְּלֵךְ נִלְנֵךְ." (במדבר כ' יד-יז)

תשובתו של מלך אדום הייתה נחרצת: "וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדָוִם לֹא תַעֲבֹר בִּי פֶן בְּחָרְבִי אֵצֶא לְקִרְאֲתְךָ: ... וַיֵּצֵא אֲדָוִם לְקִרְאֲתוֹ בְּעֵם כְּבֹד וּכְבֹד חֲזָקָה: וַיִּמְאֵן אֲדָוִם נִתַן אֶת יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בְּגִבְלוֹ וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעָלָיו" (במדבר כ' יח-כא).

לכאורה, על פי פסוקים אלה, עם ישראל לא נלחם באדומים בגלל כוחם הרב.

עיון בפסוקים המקבילים בספר דברים, נותן תמונה קצת אחרת. הקב"ה הוא שאסר על עם ישראל לפגוע באדומים וז"ל הכתוב:

"אֵת הָעָם צוֹ לֹאֹמְרוֹ אֲתֶם עֹבְרִים בְּגִבּוֹל אַחֵיכֶם בְּנֵי עֲשׂוֹ הַיִּשְׂבִּימִים בְּשַׁעֲרֵי וַיִּירָאוּ מִכֶּם וַנִּשְׁמַרְתֶּם מְאֹד: אֵל תִּתְּגְרוּ בָם כִּי לֹא אֶתֶן לָכֶם מְאַרְצָם עַד מִדְבַּר כַּף הַגִּל כִּי יִרְשֶׁה לְעֲשׂוֹ נִתְתִּי אֶת הָרַ שְׁעִיר" (דברים ב' ד-ה).

נחלקו רז"ל בשאלה האם ציווי זה היה לשעתו בלבד? האם הוא גם לדורות? אם כן, כיצד יתכן שלעתיד לבא ילחם המלך המשיח באדומים ויכניעם, כמופיע בברכות בלעם:

"אֲרָאֶנּוּ וְלֹא עָתָה אֲשׁוּרְנֵנוּ וְלֹא קְרוֹב דְּרָךְ פּוֹקֵב מֵעַקֵּב וְקָם שִׁבְטֵ מִיִּשְׂרָאֵל וּמְחַץ... וְהָיָה אֲדָוִם יִרְשֶׁה וְהָיָה יִרְשֶׁה שְׁעִיר אִיְבּוֹ וַיִּשְׂרָאֵל עֲשֶׂה חֵיל" (במדבר כ"ד יז-יח)

נדגים את המחלוקת העקרונית באמצעות בדיקת היחס של חז"ל למלחמתו של דוד המלך באדומים, על ידי יואב שר צבאו.

התלמוד הירושלמי מבקר אותו בחריפות: "א"ר יודן בי ר' שלום כתיב (מלכים א' יא טז) "כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל" אמר לו הקדוש ברוך הוא אני אמרתי לך "אל תתגרו בם" וביקשת להתגרות בם חייך שאינן נימנין לך" (תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ראש השנה פרק א ה"א).

לדעה זו, ששת חודשי המלחמה באדום לא נימנו למלכות דוד, או במילים חריפות יותר, דוד איננו נחשב כמלך בזמן שעבר על ציווי התורה ונלחם באדומים.

לעומת זה, התלמוד הבבלי מבקר את יואב שר צבאו, על כך שהרג רק את הזכרים באדום ולא קיים בהם מצוות מחיית עמלק.

וז"ל: "רב דימי מנהרדעא אמר: מותבינן דדייק ולא גריס, שבשתא כיון דעל – על (יש להקפיד בבחירת מלמדי התינוקות, כיוון ששיבוש שנרכש בילדות קשה לעוקרו); דכתיב: "כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום", כי אתא לקמיה דדוד, אמר ליה: מאי טעמא עבדת הכי?" (כשחזר יואב מן המלחמה קראו דוד לבירור מדוע הרג רק את הזכרים. עיי"ש בהמשך הסוגיא ובפירושי הראשונים, בבא בתרא דף כא ע"א/ע"ב).

לפי סוגיא זו בוודאי שאין כל בעיה במלחמה באדומים.

גם מוני המצוות נחלקו בשאלה אם למנות את איסור זה כאחד משש"ה לאוין (עיינו בהשגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שכתח הלאוין).

כל השיטות מסכימות כי לעתיד לבא בטל האיסור, אם בגלל שסנחריב בלבל את האומות, אם בגלל שהם הפרו את הברית ואם בגלל שגם אם הציווי היה לדורות, הוא ניתן מראש עד לימות המשיח.

הבה נתפלל כי "שפיטת הר עשיו" לעתיד לבא, תתקיים על ידי זה שהם יעלו להר ציון כדי לבקש משפט ויתקיימו בנו דברי הנביא (ישעיהו ב' ב-ד):

וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נִכּוֹן יִהְיֶה הַר בֵּית יִקְנֹק בְּרֹאשׁ הַהָרִים וְנִשְׂא מִגְּבְעוֹת וְנִהְרֵי אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם: וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לָכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר יִקְנֹק אֶל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּרְגְּנוּ מִדְּרָכָיו וְנִלְכְּהָ בְּאֶרְצָתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבַר יִקְנֹק מִירוּשָׁלַם: וְנִשְׁפַּט בֵּין הַגּוֹיִם וְהוֹכִיחַ לְעַמִּים רַבִּים וְכִתְתוּ חֲבֻבוֹתָם לְאֵתִים וְחִתּוּתֵיהֶם לְמִזְמוֹתָ לֹא יִשָּׂא גּוֹי אֶל גּוֹי חֲרִיב וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה:

לע"נ ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל	לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה סבג	לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט	לע"נ הרב שלמה מרזל ז"ל נלבי"ע י' באייר תשע"א
---	--	---	--

ERETZ HEMDAH

2 Brurya St. P.O.B 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

ארץ חמדה ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

web-site: www.eretzhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט www.yeshiva.org.il

דרך המלך

הרב משה ארנרייך, אב"ד ארץ חמדה גזית

מקרה

בניין הכולל ובית הכנסת 'שערי שמים', נמצא בחלקה פנימית ביחס לרחוב הראשי שבעירו. הדרך להגיע למקום היא על ידי מעבר דרך השטח שבבעלות מר רחמים. השביל המוביל אל החנות של רחמים, מוביל בהמשכו לבניין 'שערי שמים'. זכות המעבר, ברוחב של מטר אחד רשומה בטאבו כזיקת הנאה, ואין עליה כל מחלוקת.

מזה שנים, המעבר היה מקורה בחלקו בקירוי מחומר פלסטי, שקוף למחצה. לאור נזילות בגג חנותו, יצק מר רחמים גג חדש לחנותו, והמשיך את הגג אל עבר אזור המעבר, והחליף את גג הפלסטיק, ביציקה יציבה באורך של כחמישה מטרים וברוחב משתנה שבין מטר למטר וחצי.

נציגי 'שערי שמים', טוענים שהיציקה היתה שלא כדין, היא פוגעת בזכות המעבר הקנויה להם, והם התריעו על כך קודם לביצוע העבודות. הפגיעה היא מכמה היבטים: הקירוי אטום – יש פגיעה בכמות האור וכן בזרימת האוויר במעבר, הקירוי נמוך מהגג הקודם – על כן נמנעת אפשרות העברת חפצים גבוהים, ובנוסף המעבר האטום יוצר פגיעה בצניעות, שכן כעת שהייה באזור המעבר של גבר ואשה יחדיו אינה צנועה וקשה לראות ממרחק שאישה נמצאת במעבר.

הנתבע טוען שהיציקה נעשתה משיקולים בטיחותיים, והיא אינה פוגעת בתובעים. קירוי זה מהווה גם קירוי לכניסה לחנות שבבעלותו, וכן כך יוכל להניח חפצים על הגג. תביעת 'שערי שמים', היא להרוס את יציקת הגג, ולהחזיר קירוי קל.

בנוסף לדיון בבית הדין, ביקרו הדיינים במקום המריבה על מנת להתרשם מטענות הצדדים. מסיוורו של בית הדין במקום התבררו הדברים הבאים: הקירוי החדש נמוך מהקירוי הישן בסנטימטרים בודדים והוא עדיין בגובה סטנדרטי למעבר. ישנה מעט החשכה של המעבר. בית הדין לא חווה תחושה של דחק וחוסר אויר, למרות שמסתבר שכאשר קירות צדדיים לא הגיעו עד לקירוי (כפי שעל פי העדויות היה המצב בעבר), היתה תנועה טובה עוד יותר של אויר.

דיון

כאמור, הערכת בית הדין היא, שאין פגיעה באפשרות המעבר. עם זאת, יש פגיעה קלה באיכות המעבר. להלן נדון האם פגיעה כזו באיכות המעבר היא עילה להתנגדות של בעל זכות מעבר.

המשנה במסכת בבא בתרא (דף צט ע"ב) עוסקת באדם שגיתו נמצאת מעבר לגינת חברו ודרכו אל גינתו עוברת דרך גינתו. המשנה מבחינה בין שני מצבים – כאשר המעבר הוא בצד השדה - "נתנו לו דרך מן הצד מדעת שניהן - נכנס בשעה שהוא רוצה ויוצא בשעה שרוצה, ומכניס לתוכה תגרין, ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת, זה וזה אינן רשאים לזרעה". ובמצב בו המעבר הוא באמצע השדה: "נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסים, ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאים, ואינו מכניס לתוכה תגרין... והחיצון זורע את הדרך".

ניתן להסיק מהאמור במשנה, שזכות מעבר אינה הופכת את בעל זכות המעבר להיות כבעלים של השטח. כאשר הדרך היא באמצע גינתו, בעל השטח אף רשאי לזרוע את השטח ובכך להקשות באופן משמעותי על נוחות המעבר של בעל הגינה הפנימית. מדברי הרשב"ם (שם ד"ה והחיצון וד"ה מן הצד), וביתר פירוט מדברי הסמ"ע (ח"ו"מ סימן קסט ס"ק ה) עולה, שההבחנה בין דרך בצד לבין דרך באמצע היא שכיוון שהפגיעה בבעל הגינה, אם יידרש שלא לזרוע באמצע גינתו היא גדולה, לכן מסתבר שלא על דעת כן נתן לבעל זכות המעבר את האפשרות לעבור. כללם של דברים – זכות המעבר אינה אמורה לפגוע בזכותו של בעל הנכס פגיעה משמעותית. נציין שבענייננו, גם מר רחמים ולקוחותיו עושים שימוש במעבר, על מנת להגיע לחנותו שלו – דבר המוכיח שהפגיעה אינה חמורה. נדגיש, שלמרות שהמדובר אצלנו בדרך בקצה החלקה, לא באנו ללמוד מהמשנה את ההלכה באופן ישיר, אלא להסיק ממנה עקרון, על פיו, זכות המעבר אינה מפקיעה את בעלותו של בעל הנכס, ויישומה צריך להיות במידה כזו שלא תהיה פגיעה משמעותית בבעל הקרקע. אם נשווה את האמור במשנה, ניתן להסיק שפגיעה קלה באיכות המעבר, אינה סיבה לפגיעה משמעותית בשימוש הבעלים: בעוד שאפשרות הזריעה על שטח המעבר פוגעת באופן משמעותי בנוחות המעבר, קירוי המעבר אינו פוגע באופן משמעותי ביכולת המעבר (ויש לו אף יתרונות), ומאידך – צמצום האפשרות לבנות היא פגיעה משמעותית בנתבע שהוא בעל הנכס. על כן הפגיעה הקלה באיכות המעבר מוצדקת גם בקצה החלקה.

הפחתת האור: מדברי השו"ע והרמ"א (ח"ו"מ סימן קנד סעיף כב-כז) המתייחסים לבניה מול חלונות שכן, עולה שרק האפלה משמעותית נחשבת לנזק והיא אסורה, אולם האפלה קטנה אינה נחשבת כלל להיזק. בענייננו, הבניה לכל היותר מצמצמת את התאורה אך לא מונעת אותה.

פסק הדין

אין בסיס לתביעה להריסת הקירוי שנבנה. במהלך הדיון מר רחמים הביע את נכונותו לפתוח חלונות בתוספת הקיר שיצק, וכן הציע לשפץ וליפות את המעבר ל'שערי שמים' על חשבונו.

מצד כבודה של תורה, ומצד "האמת והשלום אהבו" מצפה בית הדין מן הנתבע לשפץ את המעבר כראוי, להוסיף בו חלונות או להוסיף בו תאורה, ובכך תצטמצם עוד יותר הפגיעה הקלה שנגרמה עקב מעשיו.

ערך: הרב סיני לוי

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ז)

Ohio, USA

אוהיו, ארה"ב
שבט תשס"ז

מכירת מוצרי פולחן של נוצרים ע"י יהודי

שאלה

אחד הבחורים בקהילתנו מתחזק והולך ב"ה. לאחרונה פתח גם בתהליכי עלייה ארצה. הוא הגיע אלי ושאלתו בידו, האם מותר לו למכור דרך האינטרנט "מוצרי דת" כגון צלבים או "מים קדושים" לנוצרים?

תשובה

- א. ההלכה במקרה זה תלויה במחלוקת הפוסקים, כאשר המחבר אוסר והרמ"א מתיר מצד המנהג, ומסיים "וכל בעל נפש יחמיר לעצמו"¹. לדעת המחבר, אין חילוק בין מוכר משל עצמו לבין מתווך עבור אחרים².
- ב. אם הוא מוכר לסוחר, אין כאן איסור אף לדעת המחבר³, ובלבד שהמוכר השני לא יהיה יהודי⁴. כמו כן, אם הוא מוכר בכמויות גדולות, שניכר שהקונה אינו קונה אלא לסחורה, אף שאין ידוע לו שהוא סוחר – מותר⁵.

¹ כך כותב השו"ע (יו"ד סי' קנא סעי' א): "דברים שהם מיוחדים למין ממיני עבודת כוכבים שבאותו מקום, אסור למכור לעובדי אותן עבודות כוכבים שבאותו מקום. ואם קונה הרבה ביחד, שניכר הדבר שהוא קונה אותם לסחורה – מותר. וכן אם אומר שצריך אותם לדברים אחרים, והישראל יודע שכדבריו כן הוא – מותר. ודברים שאינם מיוחדים לה, מוכרים אותם סתם. ואם פירש העובד כוכבים שהוא קונה אותם לעבודת כוכבים, אסור למכור לו אלא אם כן פסלן מלהקריבו לעבודת כוכבים. הגה: אסור למכור לעובד כוכבים מים, כשיודעים שרוצה לעשות מהם מים להטביל. (תא"ו נ"ז). היו מעורבים דברים המיוחדים עם דברים שאינם מיוחדים, כגון לבונה זכה בכלל לבונה שחורה, מוכר הכל סתם ואין חוששין שמא ילקט הזכה לבדה לעבודת כוכבים. וכן כל כיוצא בזה. הגה: ודוקא לכהן או לעובד כוכבים, שחזקתו שיקטיר הלבונה לעבודת כוכבים, אבל לסתם עובד כוכבים, שרי. י"א הא דאסור למכור להם דברים השייכים לעבודתם, היינו דוקא אם אין להם אחרים כיוצא בו, או שלא יוכלו לקנות במקום אחר, אבל אם יכולים לקנות במקום אחר, מותר למכור להם כל דבר (מרדכי דפ"ק דע"ז). ויש מחמירין. ונהגו להקל כסברא הראשונה, וכל בעל נפש יחמיר לעצמו. (ר"ן שם ובתוספות ואשיר"י והגמ"ר פ"ק דשבת לדעת הרב)".

נמצא שהמחבר והרמ"א נחלקו אם כשיכול להשיג מוצרי דת ממקום אחר יש איסור על היהודי למכור לו. עיינו (שם) בש"ך, שביאר שיסוד מחלוקתם הוא אם יש איסור מסייע לדבר עברה לעכו"ם. עיינו גם בשו"ת "חלקת יואב" (יו"ד סי' נה) בדיון מפורט לגבי מסחר בשתי וערב.

² מאחר שטעם האוסרים הוא משום מסייע, אין חילוק אם מוכר משל עצמו או שמוכר משל אחרים.

³ שו"ת "אגרות משה" (יו"ד א סי' עב), ומשום שאין איסור של "לפני דלפני עיוור". ועיין בשו"ת "יביע אומר" (ח"מ ז סי' א אות ו).

⁴ "יביע אומר" (שם).

⁵ שו"ע (שם).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

בשיתוף המרכז לשירותים רוחניים לקהילות - ההסתדרות הציונית העולמית